

Farkas György

A régi és az új istenekről

Vallási hiedelmek és lét-kérdések a Trónok harca tv-sorozatban

Bevezetés

Vallástudományi tanulmány és a *Trónok harca* tv-sorozat? Úgy néz ki, mindent fel kell használni, hogy egy kis érdeklődést keltsünk a tudományos gondolatok iránt. Természetesen nem erről van szó. Inkább arról, hogy bár a sorozat rengeteg aspektusát vizsgáltak már különböző mélységű írásokban, a vallási vonatkozásait inkább csak az érdekesség szintjén sikerült megemlíteni egy-egy rövid internetes megnyilvánulásban – annak ellenére, hogy a könyv- és tv-sorozat körül kialakult világméretű és milliós számú rajongói körben tulajdonképpen minden ezzel a témával kapcsolatos hírmorzsa és blog-bejegyzés is jelentős érdeklődésre számíthat.

Írásomban kifejezetten csak a tv-sorozattal és az abban megtalálható vallástudományi vonatkozású részletekkel foglalkozom. Ennek magyarázata elsősorban az, hogy a jelenkori kultúra vizualitás központúsága miatt jóval jelentősebb és meghatározóbb minden, ami képi formában jut el az emberekhez, másrészt mivel a könyvsorozat sikere valójában „elsikkad” amellet, amilyen érdeklődést kiváltott ez a kitalált világ, amióta tv-sorozat készült belőle. Talán elsőre nehéz elhinni, hogy a *Tűz és jég dala* könyvciklus, amelynek szinte minden kötete megtalálható a *New York Times* bestseller listáján, az a számokat tekintve mégis alulmarad a tv-sorozattal szemben. Ezért, hogy érzékeltessem a könyv illetve a tv-sorozat iránti érdeklődés különbségét, álljon itt néhány statisztikai adat.

George R. R. Martin eredetileg trilógiaként tervezett regényciklusából eddig öt kötet jelent meg. Az első 1996-ban, a legutóbbi 2011-ben. A szerző nyilatkozatai szerint további két kötetben fogja lezárni a történetet. A könyvek eladási számait tekintve különböző adatok állnak rendelkezésünkre, tekintettel arra, hogy az észak-amerikai megjelenést követően már az első kötetet is húsz nyelvre fordították le, míg a legutóbbi kötetet már eleve negyven különböző nyelven jelentették meg. Az ötödik kötet megjelenése előtt (2011 áprilisát megelőzően) világviszonylatban 15 millió kötetet adtak el.¹ Ami természetesen nem csak az évek múlásával növekedett, de a tv-sorozat, a 2011-es indulását követően biztosan rengeteg olyan rajongót szerzett, akik később olvasói (vásárlói) is lettek a könyv változatnak. Erre jó példa Brazília, ahol

¹ <http://www.newyorker.com/magazine/2011/04/11/just-write-it>

a tv-sorozat sikerének köszönhetően jelentek meg a könyvek. Azonban a milliós számok mellett érdemes megnézni a sorozat nézőszámait is.

A tv-sorozat sugárzását 2011-ben kezdte meg az HBO, és azóta minden évben egy évaddal lettünk gazdagabbak. Lényeges információ, hogy míg az első öt évad a már megjelent könyv köteteket adaptálta, addig a hatodik évadtól kezdődően a sorozat már megelőzte az írókat, és úgy mutatja be az eseményeket, hogy azokat még nem olvashattuk könyvben. Ennek technikai megoldása az volt, hogy Martin a következő kötetek fő cselekményszálait megadta a forgatókönyvíróknak, de azok kifejtését már rájuk bízta, miközben ő a saját változatát írja jelenleg is.

A sorozat első részeinek hivatalos nézőszáma 2,2 milliótól indult², ami csak azokat a nézőket tartalmazza, akik legális HBO előfizetéssel rendelkezve az egyes részeket az első sugárzási időpontban nézték meg. Ez a szám az ötödik évadra már 8 millióra ugrott, majd a hatodik évad utolsó epizódjának közel 9 millió nézője volt. De ezek a számok nem tartalmazzák azokat a nézőket, akiknek adott esetben még tévéjük sincs. A sorozat már a kezdetektől előkelő helyet foglalt el az illegálisan megosztott tartalmak között. Olyannyira, hogy az HBO az ötödik évadot 170 országban azonos időben sugározta, hogy minél inkább csökkentse a fájlmeosztás indokait. Ennek ellenére az ötödik évad első négy epizódját 32 milliószor töltötték le, az ötödik évad nyitó epizódja egyedül 13 milliós, míg a záró epizód nyolc óra alatt másfél millió letöltést ért el. Összehasonlítva azt a tényt, hogy a könyvekből az elmúlt huszon év alatt értékesítettek 90 milliót (1996-2019), azzal, hogy a tv-sorozat egyetlen epizódját 13 millióan töltik le, azt hiszem, jól mutatja a jelentőségét ezeknek az audiovizuális anyagoknak.³

A tv-sorozat nézőközönségének mérete miatt már nem csak érdekességképpen érdemes vizsgálni, hogy milyen gondolatok fogalmazódnak meg akár a hatalom, akár a nemi szerepek kapcsán a filmbéli karakterek szájába adva. Így a kitalált vallások és vallási vonatkozású gondolatok, nézőpontok, elméletek felvonultatása sem csak vallástudományi csemege, hanem pontosan tükrözi napjaink vallási vagy éppen szekuláris eszméktől nem kevésbé zsibongó világát.

A Trónok harca világa

Mielőtt belevágnánk a vallási hiedelmek tárgyalásába, szükséges megismer-nünk a Martin által kitalált világ alapvető részleteit. Martin Tolkienhez hasonlóan, bár nem olyan mélységben, de részletesen kidolgozta az általa megálmodott

² A nézettségi adatokat a tvseriesfinale.com oldal információi alapján közlöm, akik legtöbb esetben a The Nielsen Company felméréseire hivatkoznak.

³ A hatodik évad részeit 10-12 millióan látták, a hetedik évad részeit 12-15 millióan, míg a záró nyolcadik évad esetében részenként 16 millió nézővel számolt a hivatalos statisztika.

világ földrajzi, történelmi, társadalmi, stb. vonatkozásait is. Ezeket röviden összefoglalva a következőket kell tudnunk:

A *Tűz és Jég dala* világa a valóságos világhoz hasonlóan több kontinensből áll, amelyek közül a cselekmények legnagyobb része Westeroson, a nyugati kontinensen játszódik. Itt találjuk meg a történet főszereplőit, akik különböző nemesi családok (házak) leszármazottai. Az egyes házak a kontinens különböző területei felett rendelkeznek és a történet kezdetekor mindannyian a teljes területet birtokló király uralma alá tartoznak. A történet fontos eseményei zajlanak a Westerostól keletre található másik kontinensen is. Hiszen Essos távoli vidékéről indul el az egyik ősi család utolsó leszármazottja, hogy visszavegye az őt illető Westerosi trónt. Westeros északi területén találjuk a falat, ami elzárja a hét királyságban élőket az északi, jeges vidéken élő vadak és az emberi nemhez nem tartozó Mások világától.

Alapvető sajátossága ennek a világnak, hogy az évszakok nem hónapokig, hanem évekig tartanak és nem látható előre egy-egy évszak kezdete, vagy vége. Ennek ismeretében a már a történet elején elhangzó *közeleg a tél* kijelentés egészen más értelmet kap. A sorozatban látható történet kezdetéhez képest évszázadokkal korábban egyesítette a westerosi hét királyságot a Targaryen dinasztia első uralkodója, akinek utolsó leszármazottját a történet kezdetét megelőzően 15 évvel ölte meg Robert Baratheon, ezzel megszerezve a Vastrónt és a hét királyság feletti uralmat.

A történet fókuszában elsősorban a különböző házaknak a trónért folytatott küzdelme és hatalmi játszmái állnak, valamint ezek hatása az egyes főszereplők életére. A *Tűz és Jég dala* világa leginkább a valós történelemből ismert középkorhoz hasonlítható. Ennek megfelelő a technikai fejlettség, ami főként a rendelkezésre álló fegyverekben és az életkörülményekben érhető tetten. Ugyanígy a fizikai, biológiai stb. realitás szerint működnek ott is a dolgok, eltekintve néhány paranormális részlettől. A történet alakításában Martint inkább foglalkoztatták a történelem alakulásának mozgatórugói, a hatalmi törekvések és a történelmi folyamatok kihatása az egyes emberek életére, legyen szó a tömeget alkotó névtelen emberekről vagy éppen a történet főszereplőiről. De ezzel együtt nem tudta megtagadni korábbi fantasy írói mi voltát sem, ezért egészültek ki a hatalmi játszmák történései olyan lényekkel és eseményekkel, amiket csak egy fantasy történetben találhatunk meg, s amiről később még részletesebben lesz szó.

Regény versus mozgókép

Függetlenül a filmadaptációról szóló elméletektől a hagyományos történetmesélés szerint megalkotott szövegek médium-specifikus sajátosságai miatt is különböző stratégiát alkalmaznak, mint egy mozgóképi anyag, nem is beszélve

a tv-sorozatok eltérő dramaturgiai szerkesztéséről. Mindezeket még tetézi, hogy Martin sajátos narratív technikát alkalmaz a regényekben, amikor minden egyes könyvben meghatározott szereplők (egy-egy szám harmadik személyben) elmondott narratíváján keresztül adja elénk a történeteket. Ezeket együttesen szemlélve egyértelművé válik, hogy a tv-sorozat információközlése egészen másképpen kell, hogy működjön.

Az első évad első epizódjától kezdve alapvető vonása a sorozatnak, hogy egyfajta mozgóképi *patchwork* szerkesztést alkalmazva tudja csak befogadható és érdekesítő módon elénk tárni a Martin megálmodta világot és történeteit. Ennek oka egyrészt a számos helyszín és mellék cselekményszál – amiből rengeteg bele sem került a sorozatba –, másrészt a nagymennyiségű (a könyvben rendelkezésre álló) háttér információ, ami sok esetben értelmezi, magyarázza a szereplők döntéseit, lehetőségeit.

Világok kibontakozása

Követve a korábban említett *patchwork* megoldást, a világ transzcendens síkja illetve a paranormális lények és cselekmények apránként kerülnek a szemünk elé, bár rögtön az első évad első epizódjának első jelenetében mindkettőre találunk példát. Ha a könyvbéli ismeretektől mentes néző szemével tekintünk erre a jelenetre – márpedig mindvégig ez a célom – akkor még inkább erős indításnak érezhetjük, a látottakat.

A főcímet megelőző 7 perces egység a következőképpen épül fel. Három férfit látunk, akik téli időjárási körülmények között egy várból távoznak lovon, majd egy furcsa alagúton keresztül végül egy hatalmas jégfal másik felére jutnak, ahol semmi mást nem láthatunk, mint jeget. Nem sokkal később havas erdei tájon látjuk őket továbbhaladni. Nyomokat keresnek, s közben egyikük külön válik a másik kettőtől. Az, hogy egyedül folytatja útját, s a kamera őt követi, sejteti, hogy ő lesz a szerencsés, aki talál valamit. Hamarosan el is érkezik az erdőben egy hóbuckáktól elrejtett területhez, ahonnan füst száll fel. Főhősünk hason kúszva közelíti meg a füst forrását, majd elsőként csak a meglepett tekintetét látjuk, mielőtt a kamera nekünk is megmutatná, mit talált. A korábban vélhetően az erdőben tanyázó emberek szálláshelyeként használt területen a kialudt tűz füstöl – jelezve, hogy nem rég itt még élet volt, de a tűz hűlt helyét körülvevő hóban megtaláljuk a legyilkolt emberek darabjait. Pontosan a darabjait, mert akik ezeket az embereket legyilkolták, fel is darabolták és a testrészeket rituális módon, meghatározott elv szerint rendezték el. Ahogy a kamera kinyit és rálátunk a teljes területre, úgy áll össze a kép, amit a testrészek elrendezése képez. Mindeközben főhősünk már nyargal is vissza a többiekhez, hogy megossza velük a látottakat. Természetesen itt is érvényesül, a hiszem, ha látom elv, így a hármás vezetője nem

gondolja, hogy bármi különlegességet jelentene, amit társa látott. Így rövid eszmecserét követően hárman indulnak el, hogy a végére járjanak a különös esetnek. A furcsaságok folytatódnak, ugyanis az előző helyszínre visszatérve egyetlen elhagyott testrészt sem találnak a hóban. Míg a csapat vezetője és a társa bejárják a kicsiny területet, a korábban itt járt társukat elküldik, keressen nyomokat, merre távozhattak a hullák. Miközben egyikük némi belsőséget talál a hóban, a kapitánynak meglepődni sincs ideje és máris végez vele egy furcsa szerzet. Az ordításra megiramodnak a lovak, majd a nyomokat kereső főhősünk találkozik egy korábban holtan látott gyerekekkel, aki nem csak, hogy mozog, de különleges, szinte (vagy tényleg) világító kék tekintete semmi jóval nem kecsegtet. A még életben lévő két férfi menekül, különböző helyen és irányba, miközben mindkettő körül furcsa lényeket látunk nem egészen kivehető módon. Végül főhősünk és a társa néhány méter távolságban szembe találkozik, hogy a jelenet azzal záródjon, hogy hősünk szeme láttára az egyik ilyen világító kék tekintetű furcsán ráncos lény egy leginkább jégre emlékeztető karddal fejezze le társát és dobja elé a levágott fejet.

A főcím éppen annyi időt ad nekünk, hogy az első meglepetéstől felocsúdjunk, hogy aztán egészen más módon ismét meglepődhessünk. A főcím előtt részben megmenekülő férfit az északi tartományban (Winterfell) látjuk ismét, amikor elfogják. Mivel az Éjjeli Őrség tagjaként egész hátralévő életét a Fal védelmére szentelte, így a szökése dezertálás, vagyis kivégzés vár rá. Ezt Winterfell (magyar változatban Deres) ura, Ned Stark el is végzi rajta, de előtte még van annyi lehetősége, hogy beszámoljon két mondatban a Másokról. És itt következik az újabb meglepetésünk, mivel az itteni hallgatóság nem veszi komolyan a szavait, vagy legalábbis nem akar hinni neki.

A fenti dramaturgiai ív jól tükrözi a teljes sorozat szerkesztési elvét, már ami a realitás és az azon túli jelenségek közötti feszültség bemutatását illeti. Egyes kiválasztott szereplők szembesülnek olyan jelenségekkel, eseményekkel, identitásokkal, amelyek túl vannak a hétköznapi valóságon. De ha ezekről bárkinek beszámolnak, csak kétkedéssel és cinizmussal találkoznak. Mindeközben a néző mindkét valóság jelenségeit egyformán látja, és azt kell, hogy megállapítsa, minden jelenség jelentősége, de egyáltalán valósága (létezése!) is az azzal találkozó személy értelmezési keretétől függ. Ez jól tükrözi a hétköznapi realitásban megvalósuló folyamatokat, amelyben egy-egy valláson belül megnyilvánuló gondolkodásnak a világra vagy egyes jelenségekre vonatkozó értelmezését akár fanatizmusnak (jobb esetben csak bolondságnak) is minősítheti az ilyen fajta ideológia keretektől „mentes” hétköznapi gondolkodás. A nézőpontoknak, szemléleteknek ez a fajta szembeállítás, ami a vallásos és szkeptikus nézőpont között megnyilvánul természetesen nem csak a sorozatra, de a hétköznapi realitásunkra is jellemző. Ennek különböző fokozatait megtaláljuk a sorozatban az egymás iránti közömbösségtől egészen az erőszakos egyeduralomra törésig bezárólag, ahogy majd látni fogjuk a következő fejezetekben.

Vallási rendszerek bemutatása

A *Trónok harca* tv-sorozatban megjelenő vallási rendszerek ismertetése ismét csak a már korábban említett *patchwork* módszerrel valósítható meg, akár ha a valóságban találkozunk olyan emberekkel, közösségekkel, ahol egy számkra nem ismert ideológia határozza meg az életüket. Abban az esetben is a különböző jelenségek elszórt megjelenése fogja vezetni az ismereteink bővülését, kivéve, ha kifejezetten a vallási rendszer megismerésének motivációjával érkezünk és rendszeres teológiai képzésben részesülünk.

Ennek megfelelően sok „elszórt” részletből alakul ki bennünk a különböző vallásokról alkotott kép. A tv-sorozatban természetesen a *Trónok harca* világának összes vallási hiedelme nem kerül említésre csak a történet szempontjából legfontosabbak. Az első évadban a velük való ismerkedésünket a Westerosi kontinensen leginkább elterjedt – és a történet illetve a történelem szempontjából is legfontosabb két vallási rendszer bemutatásával kezdjük.

A régi istenek és az Erdő Gyermekei

A westerosi kontinens őslakosai az Erdő Gyermekének nevezett humanoid faj. Amikor az Első Emberek megjelentek, elkezdték kivágni a Szent Erdők fáit, hogy a termeléshez megfelelő területet alakítsanak ki. Ekkor kezdődött az első háború, amelyben az Erdő Gyermekei létrehozták a Másokat, hogy harcoljanak az Emberek ellen. Végül az Erdő Gyermekei és az Első Emberek békét kötöttek, amelynek értelmében az erdők az Erdő Gyermekéi, míg az azon kívüli területek az Embereké. Azonban később a Mások kiszabadultak az Erdő Gyermekének irányítása alól, s ekkor az egész kontinens összefogására volt szükség ahhoz, hogy a Másokat el tudják üldözni. Megépült északon a Fal, hogy védje az embereket a Másoktól. Az Erdő Gyermekének sorsát az Andalok inváziója döntötte el. Ennek során az Andalok (Essos kontinensének őslakosai) szinte az összes Szent ligetet kivágták, felégették és az Erdő Gyermekkeit kiirtották. Az Andal invázió egyedül az északi tartománnyal nem bírt, így a Stark-ház leszármazottai nem csak a régi istenek hitét, de Szent fákat is megőriztek. Az Erdő Gyermekeiről a történetünk idején már csak mítoszként beszélnek, ennek ellenére néhányuk megmenekült és a Falon túl barlangokban élnek, ahogy azt a negyedik évadban meg is tudjuk.

A régi istenek hite természetvallásként leírható, animisztikus hitvilág. A természeti világ minden jelenségének, elemének (növények, állatok, kövek, időjárás jelenségek) szellemi erőt tulajdonítanak, azokban szellemi jelenlétet feltételeznek. Ezek közül a varsafa ligetek (istenerdő) jelentik a legfontosabbat, amik közepén ún. szív-fa áll, amelynek törzsébe emberi arcot véstek. Hitük szerint az istenek (szellemek) hallják, amit az emberek mondanak

(így az imákat is) és az arccal rendelkező fákon keresztül látják is, ami történik. Ebből következik, hogy minél több szív-fa van, annál nagyobb az istenek hatalma. Ez ellen hat, hogy az Andal invázió során a legtöbbet kivágták, felégették.

A régi istenek hitének nincsenek se vallási szertartásai, se szent szövegei, vagy egyéb rendszerezett szerkezete. Szabályrendszere annyiban kimerül, hogy az élet fontos döntéseit (eskütétel és házasság) valamely isten-erdőben teszik meg. Fontos azonban megemlíteni, hogy ehhez a valláshoz kapcsolódik egy különleges képességgel rendelkező csoport, a warg-ok. A warg olyan személy, aki képes arra, hogy belépjen egy állat elméjébe és átvegye felette az irányítást. Ezzel ki tudja használni az állat képességeit, azonban ezalatt saját maga védtelen, mivel transzállapotban van. A történet fontos szála alapul erre. Egyrészt az Erdő Gyermekei vigyáznak a hatalmas szellemi képességekkel rendelkező Három szemű hollóra, aki wargként nem csak arra képes, hogy a három szemű holló alakját magára vegye, de a különböző idősíkok között is képes utazásokat tenni. A történetben Bran Starknak hozzá kell eljutnia, majd miután a Mások megtámadják az Erdő gyermekeit és megölik a Három szemű hollót (és a gyermekeket is), neki kell átvenni annak helyét is.

A régi istenek hitében az animizmus alapvető vonásait találjuk meg, amit a Szent Erdő (liget) elemével egészít ki Martin. Ezt az elemet jól ismerhetjük akár a kelta, akár a germán, vagy északi népek hiedelemvilágából, de Frazer vagy Eliade munkáiból is. Ezekhez társul még a testelhagyást lehetővé tevő szellemi képességek megléte, amiről a sámánizmus juthat eszünkbe.⁴

Az új istenek (a hét hite/a hetek)

Az új istenek az Andal invázióval érkeztek Westerosra. Valójában az új istenek megjelenése volt az invázió kiváltó oka. A legenda szerint a hét istene megjelent az andaloknak, kijelentette magát az embereknek, akik aztán a hit iránti buzgalomból elindultak Westerosra, hogy az ott élőkkel is megismertessék az új hitet. Ennek során az Erdő Gyermekének hiedelmeit és vallási cselekedeteit visszataszítónak és istenellenesnek látták, ezért igyekeztek őket kiirtani. Végül egész Westeroson az új hit terjedt el, kivéve északon. Történetünk idején a hét hite az uralkodó vallás, de a régi istenek hite is megtűrt vallásnak számít.

A hét hitének alapja, ahogy az elnevezése is utal rá, hogy az egy isten hét képben, aspektusban jelenik meg, az élet (létezés) különböző részeinek

⁴ Itt kell megjegyezni, hogy a vallástudományon belül mind az animizmussal, mind a sámánizmussal kapcsolatban vitatott, hogy lehet-e egy egységes vallási rendszerként beszélni ezekről, amiket csak a különböző kulturális sajátosságok módosítanak, vagy egy-egy vallási hiedelem esetén ezeket, mint jellemző vonásokat emelhetjük ki és mondhatjuk, hogy sámánizmus jellemzőit találjuk meg az adott hiedelemvilágban.

megfelelően.

A hét aspektus:

- az Apa – az isteni igazság és igazságszolgáltatás, ítélet megjelenítője;
- az Anya – a kegyelem, béke, termékenység, és a nők erejének megjelenítője;
- a Szűz – a tisztaság, ártatlanság, szépség és szeretet kifejezője;
- a Vénasszony – a bölcsesség és előrelátás megjelenítője;
- a Harcos – az erőt és bátorságot képviseli;
- a Kovács – az alkotás és a kézművesség megjelenítője;
- az Idegen – az ismeretlent és a halált jelképezi.

A hét hitének jelképe a hét ágú csillag. Érdekessége a hetes felosztásnak, hogy a hét személy között három férfi és három nő található, míg az Idegen se nem férfi, se nem nő. A hét hite összetett vallási rendszer, ami rendelkezik szent szöveggel, szerzetesi rendszerrel, szertartásokkal (liturgia) és a társadalmi rendszerre is sokrétűen vonatkozó részletekkel. A hét hitének szent könyve a Hét ágú csillag, amelyben hét könyv található, a hét isteni megjelenési forma szerint megfogalmazott kijelentések.

Bár a hét hite folyamatosan jelen van a tv-sorozatban, mégis igazi jelentőségét az ötödik évadban nyeri el, amikor a hét hitére épülő mozgalom teret nyer a fővárosban. A Verebek a szegények és alsóbb néprétegek körében egyre nagyobb népszerűséget szerez elveivel, amelyek szerint nincs különbség gazdag és szegény, nemesi származású és alacsony származású között a hetek előtt. Ráadásul egyformán vonatkozik rájuk a hetek törvénye, az alól a hatalmasoknak sincs kibúvója. Mivel a Verebek egyszerű életmódot folytatnak, nem gyűjtenek vagyont, hanem megosztják, amijük van a rászorulókkal, így hamarosan nagy támogatottságra tesznek szert a fővárosban. Ezt tetézi, hogy az éppen hatalmon lévők játszójához látszólag jól jön, hogy titokban támogassa a Verebek megerősödését, így azok újjászervezik a Hit Harcosai rendet. A rendet évszázadokkal korábban betiltották pontosan fanatizmusa miatt. Ez a fanatizmus az újjászerveződést követően is rögvést előkerül, amit már a hatalom nem tud irányítása alatt tartani, így végül egy tömeggyilkosság segítségével szabadul meg a folyamatot eleinte támogató „játékos”⁵ a rendtől, a Verebektől és még számos útjában lévő szereplőtől.

Amennyiben szeretnénk megtalálni a hét hitének „evilági” forrásait, akkor a legjobb, ha a könyvvallásokból indulunk ki. Martin egy interjúban kifejtette, hogy a hét hitének alapkoncepcióját (egy isten/hét aspektus) a keresztény szentháromságtanból vette, azt alakította át hetességgé. Ahogy a szent könyv is hasonlít a kereszténység szent könyvéhez, a bibliához,

⁵ Mivel a teljes történet elsősorban a hatalmi játszmákról szól, illetve a tv-sorozat eredeti címe *Game of Thrones* (azaz nem Trónok harca, hanem *játszmája*) így egyszerűbbnek láttam a játékos kifejezés használatát, mint az összetett szereplői összefüggések magyarázatával duzzasztani a szöveget.

már ami azt a tényt illeti, hogy maga az isteni kijelentés több különálló könyvben került megfogalmazásra. Az egyház felépítését nézve a középkori katolikus egyházi állapotokkal látunk hasonlóságot. Egyrészt a papság körében terjedő korrupció – aminek a filmben való megjelenéséről itt részletesen nem beszéltünk – másrészt a szegények körében illetve az egyházszervezet megújítására alakuló mozgalmak tekintetében találunk hasonlóságokat. (Lásd akár Assisi Szent Ferenc alapkoncepcióját, akár a valdens mozgalmat.)

A szélsőséges irányzatra mintát akár a katolikus egyházon belül felállított inkvizíció, de akár az iszlámon belül található radikalizmus is adhatta, amivel kapcsolatban természetesen alapvető kérdés az egyház és állam szétválaszthatóságának dilemmája, ami a sorozatban is megfogalmazásra kerül bizonyos mértékben. A hatalmon lévők ugyan támogatják a hit fontosságát, de magukat nem tartják annak alávetettnek, míg a hit képviselői egyértelműen azon a nézőponton vannak, hogy márpedig nincsenek kivételek.

A fény vallása (R'hllor a fény ura)

A második évad egyik legnagyobb fordulata és meglepetése a fény vallásának megjelenése, illetve az ehhez kapcsolódó történések és összefüggései. A fény vallása is a keleti kontinensről, Essosról származik. Azzal kerül hangsúlyos szerepbe a történeten belül, hogy az egyik papnője (Melissandre) a westerosi trónt magának követelő Stannis Baratheon-ban látja a fény urának kiválasztottját, így hitének megfelelően próbálja őt támogatni. Ezáltal a második évadtól kezdve végig szerepet játszva az események alakulásában.

A fény vallása alaptétele, hogy két istenség létezik, a fény, a szeretet és az öröm istene és a sötétség, a gonoszság és a félelem istene. R'hllor a fény ura, a tűz istene, aki a világ kezdete óta harcban áll a Nagy Másikkal, aki a sötétséget, halált és gonoszságot testesíti meg. A fény vallását követők bizonyos értelemben fanatikusnak is mondhatóak, hiszen számtalanszor kijelentik, hogy a fény ura az egyetlen igaz isten. Korábban láthattuk, hogy a régi istenek és az új istenek vallása tulajdonképpen jól megfértek egymással, toleranciával elfogadták egymás különböző hitét, sőt, a fontosabb esetekben (a hatalomhoz való különféle kapcsolatokban) még az eskük szövegét is úgy szerkesztették, hogy a régi és új istenekre esküdtek. Ehhez képest a fény vallása radikálisan elveti az összes többi vallást, vagyis minden más elképzelést egyszerű kitalációnak minősít.

Ezt tükrözi a második évad nyitó jelenete is, amiben Stannis Baratheon és udvartartása a fény vallására való áttérésének szimbólumaként a hét hitéhez kapcsolódó hét alakot ábrázoló szobrot gyűjtanak fel. De ennél is tovább mennek, hiszen a fény vallásának egy fontos próféciája a Megígért Herceg, Az Úr Választottja, aki a Fényhozó nevű lángoló karddal fogja megvívni a végső

csatát a sötétséggel. Ezt megjelenítendő a lángoló szobrok közül egy lángoló kardot húz ki Stannis, miközben a papnő bejelenti, hogy Ő az úr választotta, így ő fogja hatalma alá hajtani a világ többi részét. Hogy a tűz fontos szerepet játszik a fény vallásában az később többször is megnyilvánul, hiszen találkozhatunk még tűzben feláldozott emberekkel és a tűzben meglátott próféciákkal is a további részekben.

Mindent összevetve megállapíthatjuk, hogy a fény vallása kidolgozásához feltételezhetően két vallási rendszerből meríthetett Martin, mégpedig a manicheizmus, vagy a zoroasztrizmus elemeiből nyert ihletet R'hllor vallásának megalkotásához. Ha vallástörténeti szempontból nézzük ezeket a rendszereket, akkor mindkettő esetében megtaláljuk a gnózis említését is, vagy másképpen, hogy ezek a rendszerek gnosztikus gondolkodásról tanúskodnak. Azonban azt is megállapíthatjuk, hogy a gnoszticizmus önmagában nem jelent meg, hanem mindig egy már kialakult rendszerhez kapcsolódott, telepedett rá, és így formálódott újjá. A fény és a tűz fontossága, a dualista világkép, a megígért megmentő (megváltó), a spirituális és materiális ellentéte mind ezekről árulkodik.

További vallások megjelenése

A fent bemutatott három nagy vallási rendszeren kívül további kisebb vallások, vagy rituális cselekmények is bemutatásra kerülnek a tv-sorozatban, amik részletes bemutatása itt nem célom. Érdekességként érdemes megemlíteni, a dothraki népcsoport vallási gondolkodásának néhány részletét. Ez a nomád nép, amely harcból, fosztogatásból él, lovas nomád életmódot folytat, a vallási gondolkodásában a fő spirituális entitás a Nagy Csődör, amely egy végtelen mezőn vágat, s amellyel együtt a harcban elhunytak együtt vágthatnak. Ebben az esetben sokkal inkább érezhető, hogy a vallás megalkotásakor elsősorban nem a vallástudományi ismeretek, hanem inkább a szerzői koncepció befolyásolta a vallási gondolkodás kialakítását. Ha összehasonlítjuk létező nomád népek (pl. mongolok) hiedelemrendszerével, akkor egyrészt erőteljesen hiányzik a számunkra azoknak a szellemi hatalmaknak a megléte, amik a természeti világ elemeihez kapcsolódnak, másrészt azok, amelyek a fizikai térben található veszélyekkel kapcsolatosan alakulnak ki (pl. tibeti hiedelmek). A Nagy Csődör köré épített koncepció sokkal inkább a dothrakiak életmódjára utaló képzettársítások miatt jött létre, amelyben az explicit szexualitás és erőszak lettek alaptényezővé.

Hasonlóan érdekes színfolt a tv-sorozat vallási térképén a Vas-szigetek hiedelmei. A szigeten élők hajós, harcos népcsoport, amelyek szintén a fosztogatásból élnek. Istenük a vízbe fúlt isten, imádságuk fő passzusa pedig „Ami meghalt soha nem halhat meg, de keményebben és erősebben újjá támad”.

Itt láthatunk egy királyavatási szertartást, amelynek során a pap a víz alá nyomja a felavatandó fejét, egészen addig, míg az lélegzik, majd a partra vonszolja. Amikor pedig magához tér a fenti imádság első sorát kell elmondania, amire a pap felel a második sorral. Természetesen az itt megtalálható vonások is ismerősek lehetnek más vallási rendszerekből. Főleg a víz alá merülés (meghalás) majd onnan „feltámadás”, ami rituáléként nem csak a kereszténységgel jelent meg, de más civilizációk és kultúrákban is megtaláljuk a tisztasági szertartásokon túl beavatási rítusoknál is.

Végül egy olyan vallási rendszert kell megemlítenem, ami átvezet a történet egy jelentőségteljes témájára, ami a hatalmi harcokhoz képest a háttérben húzódik meg, mégis folyamatosan jelen van és folyamatosan foglalkoztatja az összes szereplőt is, ahogyan minket is, ez pedig nem más, mint a halál kérdése.

A Sokarcú isten vallása ismét csak az essosi kontinensre vezet minket. Itt találjuk meg a tv-sorozat ötödik és hatodik évadának egyik fontos helyszínét a Fekete és fehér házát. Ebben a templomban megtalálható minden istenség szobra, mivel a Sokarcú isten, a halál istene és vallása szerint minden más isten csupán az ő arcai közül egy. A papjuk, az arcnélküli ember tulajdonképpen egy bérgyilkos, aki az emberek halálát adja az istennek áldozatul. Különlegessége, hogy az elhunytak arcát a Fekete és fehér házában gyűjtik, amelyeket egy-egy következő gyilkosságnál magára öltve tud használni.

A halál, mint a sorozat fő témája

Ahogy minden vallási rendszernek is kikerülhetetlen megválaszolandó kérdése a halál mibenléte, valamint a halál utáni állapotok meghatározása, úgy valójában a sorozat (és így a könyv) fő témája sem más, mint a halál kérdésének körüljárása. Nem vonom kétségbe, hogy lesz olyan rajongó, aki ezt az állításomat rögvest kétségbe vonja, de nézzük csak meg a következő részleteket!

Azt még természetesnek vehetjük, hogy a történetben a gyilkolás magától értetődő cselekmény, hiszen háború van, a történelem befolyásoló erői fegyverekkel változtatják az irányt, a hatalomért küzdők pedig a háttérből és nem saját kezűleg teszik el az útból, akik akadályozzák terveiket. Ez a rendszer nem csak a középkori történetekből lehet ismerős. Az pedig, hogy az ember előbb-utóbb meghal triviális tény egy fantasy regényciklusban.

Rövid kitérőként azért érdemes megemlíteni mindennek a nézői vonatát: a mai néző úgy pergeti maga előtt ezeket az erőszakos és tömeges halálokat, hogy valójában a halállal nem hogy nem találkozik talán soha, de azt pont a filmekkel, videojátékokkal végül a valóságból is a képzelet világába transzportálja.

A sorozat azonban nem éri be annyival, hogy különféle fajtájú és válogatott drasztikuságú halálokat mutasson be – ha csak eddig jutna, ez a fejezet sem jött volna létre! Fontosabb kérdése, hogy mi az élet és halál kapcsolata, illetve az átjárás lehet-e hogy nem csak egyirányban történhet meg!

Láthattuk, hogy már a legelső rész legelső jelenetében megjelenik ez a téma. Hiszen a Mások, mágiával megalkotott lények, akiknek hatalmuk van a meghaltakat egyfajta zombi állapotba visszahozni, ami által minden élőlény a halála után a Mások seregének sorait gyarapítja (persze csak ha a Mások közelében történik a haláleset!). Ennek leghatásosabb jelenetét az ötödik évadban találjuk, amikor a Falon túli területen Jon Snow és a vad törzsek kénytelenek megütközni a Mások seregével. Egy tengeri öbölben arra készülnek, hogy hajókra szálljanak, amikor megtámadja őket a Mások serege. Közben továbbra is az a céljuk, hogy minél több embert eljuttassanak a hajókra, a harcban rengetegen meghalnak. Az ütközetnek nem vége lesz, csak abbamarad, mivel a szárazföldön már nincs élő ember, a vízbe pedig nem mennek az emberek után. Ekkor Jon Snow visszanéz a parton maradt elesettekre, a parton pedig őt nézi a Mások egyik vezére. Majd egy kimért „kérem álljanak fel” kézmozdulattal az összes halottat életre kelti. Persze nem igazi életre, csupán zombi életre. Itt láthatjuk tehát az egyik megoldást a halálból való visszatérésre, ami a legkevésbé vonzó bárki számára is.

Szintén az első évadban találkozunk a vérmágiával is, aminek a segítségével próbálnak a haláltól megmenteni valakit (Khal Drogo), ami azonban meglehetősen sikertelen végeredményt hoz. Bár Drogo nem hal meg, egy mindenre alkalmatlan katatón állapotban vegetál csupán. Ebben az esetben nem tudjuk meg, hogy ez a módszer hiányossága miatt történik, vagy pedig az azt alkalmazó szándékának megfelelő a végeredmény. Hiszen az kiderül az eset végén, hogy a mágiát végrehajtó egyáltalán nem akarta, hogy Drogo újra harcképes legyen, sőt bosszút akart állni rajta azokért a dolgokért, amiket az ő népével művelt.

A másik megoldás, amit a fény vallásához kapcsolódóan láthatunk, már minden szempontból izgalmasabb. A harmadik évadban láthatunk egy párbaj általi istenítéletet, aminek során a Zászló nélküli testvériség egyik vezetője (Beric) harcol a sokak utálatának örvendő Sandor Cleagen-nel, akit különféle gyilkosságokkal vádolnak meg. A párbajban Sandor győz, de nem ez a legmeglepőbb az események sorában. A halálos kardvágást követően azt várnánk, hogy Beric meghal. Csak hogy a Zászló nélküli testvériség soraiban található Thoros, aki szintén a Fény vallásának papja, visszahozza őt a halálból. Később elmeséli, hogy papsága kezdetén nem hitt egyáltalán abban, amit hirdetett, és igazából ott is akarta hagyni az egészséget, aztán találkozott Bericcel, akit egy csatában megöltek és imádkozott a fény urához, hogy mentse meg, mire az visszatért a halálból. Azóta ezt többször is megtették már, de ebben nem lát mást, mint a fény urának akaratát, mert ez nem az ő hatalma, vagy érdeme.

Ez a megoldás a visszatérésre már sokkal inkább szimpatikus, bár ott van benne a bizonytalansági tényező, ha ez tényleg nem azon múlik, hogy valaki a megfelelő szavakat imádkozza, hanem a fény urának akaratán. Ennek a feszültségét a hatodik évadban, amikor Jon Snow holtteste mellett áll a Vörös papnő és Jon bajtársai, és várják, hogy mikor lesz hatása az imának, majd mindannyian eloldalognak a kiterített test mellől. Így le is maradnak a meglepetés első pillanatáról, amikor Jon magához tér. Itt még egy fontos dolog szóba kerül. Jontól megkérdezik, hogy mit tapasztalt „odaát”, mire csak annyit válaszol, csak sötétség volt.

Végül egy másfajta visszatérés is megjelenik a sorozatban, ez pedig kifejezetten a tudományos megoldásnak megfeleltethető változat. A történetben fontos szerepet játszik a Mesterek rendje, aminek tudósok, tanult emberek, gyógyítók a tagjai. Meghatározott szabályrendszer szerint épül fel a rendjük és segítői a hatalomnak, illetve a társadalom működésének. A Mesterek rendjéhez tartozott Qyburn is, akit azért zártak ki maguk közül, mert tiltott kísérleteket végzett embereken. Azonban a történelem alakulása lehetőség adott számára a visszatérésre. Így láthatjuk azt, hogy a hatalom támogatásával folytatva kísérleteit végül is visszahoz a halálból egy embert. Itt mindenképpen sok kérdés tisztázatlan marad, leginkább az, hogy a visszatért ember milyen mértékben ember és milyenben hasonlítható inkább a korábban említett zombik állapotához. Kérdéseinkre a válaszok homályban maradnak, de inkább érezzük azt, hogy nem szeretnénk, ha Qyburn hozna minket vissza a halálból az ő tudományos módszereivel.

A fentiek alapján tehát elmondhatjuk, hogy a halálból való visszatérés alapvető témája a sorozatnak, és arra többféle „választ” is felmutat, de talán egyetlen igazi választ sem ad a történet szereplői számára.

A záró évadban még egy érdekes kijelentéssel bővítik a halállal kapcsolatos ismereteinket a forgatókönyvírók. A második epizódban Bran beszél arról, hogy az Éjkirály terve az, hogy őt elpusztítsa. Ennek oka, hogy háromszemű hollóként ő az emberiség emlékezete. Ha pedig ő nem él, akkor nincs senki, aki emlékezze. Vagyis a halál és a nem emlékezés, felejtés közé valamiféle azonosságot, kapcsolatot építenek ezzel a kijelentéssel a sorozat alkotói.

Összegzés

Azok számára, akik kicsit is érdeklődnek a vallástudomány iránt, mindenképpen izgalmas felfedezni való, ahogyan a sorozat elének tárja a különféle hiedelmeket és érintőlegesen megmutat bizonyos, csak a valóságon túli magyarázattal megoldható eseményeket. Azonban ezek mindig csak néhány szemtanú előtt zajlanak le, sőt, akár csak elmondás útján értesülnek róla a szereplők is, így mindig ott marad a kétely, valóban transzcendens magyarázatot követel

az elénk kerülő tény, vagy más megoldás is lehetséges. Ahogy a vallásszociológia vagy valláspszichológia kedvelőinek is érdekes lehet tanulmányozni a karakterek viselkedését ezekben a helyzetekben.

Ahogy a valóságban, úgy a tv-sorozatban is az emberi élet mindenféle területét és kérdését megtalálhatjuk, ezzel együtt a természetfelettre vonatkozó kérdéseket és válaszokat is. Sokszínű vallási gondolkodás tárul fel előttünk a történetet követve.

A szerző koncepcióját a következőkben tudjuk összegezni. Bár sokféle vallási rendszert bemutat, amelyek közül egyesek nagyobb jelentőséggel bírnak az általa kitalált világban, mint mások, a vallások között nem tesz különbséget. Nincs olyan vallási rendszer, amelyről maga a szerző kijelentené, hogy az az igazi, a többi pedig csak eltévelyedés. A szereplők között természetesen találunk olyant, aki oly mértékben meg van győződve a saját hitének igazáról, hogy a többit valóban tévedésnek bélyegzi, de a szerző semleges állásponton marad.

Megfogalmazódhat bennünk az a kérdés, hogy ez egy pozitív álláspont, mármint a semlegesség, ami megfelelően tükrözi a valós emberi világot, ahol szintén számos vallást, ideológiát találunk, de csak azok követői tudják kijelenteni, hogy egyik vagy másik az „igaz” vallás, azok számára, akik nem azon az állásponton vannak, az is „csak” egy másik nézőpont. Vagy kijelenthetjük, hogy hiányérzetünk van, hogy legalább egy kitalált világban nem kapjuk meg a bizonyosságot, mi az igazság a hétköznapi életen túl!

Talán pontosan ez a hozzáállás tarthat elénk tükröt! Amely megmutatja, hogy milyenek is vagyunk. Sokféleképpen gondolkodunk, szkeptikusok vagyunk vagy éppen elkötelezett hívők, akiknek hite a tőlünk különbözőkben akár idegenkedést, sőt még viszolygást is kelthet, hiszen annyira érthetetlen, hogyan lehet ilyesmiben hinni, ilyen módon élni. Miközben abban pontosan ugyanolyanok vagyunk, hogy identitásunk legmélyén ott van egy betöltendő üresség, ami nem evilági és nem véges megoldás után áhítozik.

Ezekre a dilemmákra talán túlságosan is profán választ ad a sorozatot lezáró évad. Bár a végső nagy csatánál megjelenik ismét a Vörös papnő, és tüzet varázsol itt-ott, illetve a döntő pillanatban mintha Arya-t motiválná a megfelelő cselekedetre, végül a jó és rossz (élet / halál) küzdelmének pozitív kimenetelét követően egyszerűen megválnak életétől. (Nem tudjuk meg, erre miért volt szükség.)

A nagy ünneplés közepette pedig csak Sir Davos jegyzi meg mérgesen/szarkasztikusan(?), hogy az emberek csak bábuk a fény urának játszmájában: megvívjuk a harcot, meg is nyerjük, aztán a fény ura meg csak eltűnik nyom nélkül, áldás nélkül. Ki tudja, mit akar?

Beállhatnánk a sorba a záró évadot kritizálók közé, azonban a fent is említett vallásokkal kapcsolatos szempontokat kizárólagosan szem előtt tartva, végül is csak ennek a kérdésnek az elbagatellizálása miatt húzhatjuk el

a szánkat, a többiről itt nincs helye kritikát megfogalmazni.

Talán még abban reménykedhetünk egy ideig, hogy a készülő kötetekben ennél több információt kapunk még a kérdéseinkre, de az is lehet, hogy ezzel csak elodázzuk a kiábrándultság végső pillanatát. Addig is ne feledkezzünk meg róla, hogy *valar morghulis* (Minden embernek meg kell halnia), de *valar dohaeris* (Minden embernek szolgálnia kell).⁶

⁶ Ez a két mondás a Sokarcú isten követőinek jelmondata, ami egyben köszönésként is szolgál.